

Издаје Суботом.

Цијена:

За ЦРНУ ГОРУ за годину ф. 6, за по године ф. 3, за четврт године ф. 1 и 50 новчића.
За АУСТРО-УГАРСКУ за годину ф. 6, за по год. ф. 3, за четврт године ф. 1 и 50 новчића.
За СРБИЈУ за годину ф. 7 за друге земље ф. 8.

ГЛАС ЦРНОГОРЦА

Претплата шаље се у плаћеним писмима непосредно администрацији «Гл. Црногорца» на Цетиње, а може се и картом упутницом на пошту у Котор. Дониошћу се уредишћу. Рукописи се невраћају.

За огласе плаћа се од реда 5 новч. За огласе веће и на дуже вријеме мање.

НЕЋЕЉНИ ЛИСТ ЗА ПОЛИТИКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Какав мир?

«Цар царева» дакле нађе се побуђеним, да потражи мира у српских кнезова, што се усудише с њиме мегдан дијелити.

Чија је ствар праведнија, коме ли је јуначка срећа боље послужила показује најбоље овај посљедак српско-турског рата: пружена рука по мировању од стране Турске. То је конзеквенција, којој коментара не треба. Овакви корак не може бити друго него посљедица моралног или физичког пораза; а да је порта један и други претрпјеља, познато је. Моралност ствари Турске у њезину рату са балканским Славенима наша је своју осуду пред јевропским форумом у Цариграду; а ко ће да јој зна војене успјехе, нека се сјети Вучијег дола, Медуна, Рогаме, Маљата и т. д. У Србији, ако је сила надхрвада, али је правда побједила, те ова триумфује.

Да, мир нам се нуди, и ко да ту понуду одбије? Ко неби мира желио? — Та ради мира и уђосмо у неједнаки бој, ради мира и устаде јадна раја у борбу «на смрт или живот». И дочим Турској непође за руком, да раји приреди смрт, то мора слеодователно признати јој живот. Да али живот сигуран, безбиједан, без турских ага и спахија, без паша и валија, без коца и кладница, без сургуна и тавница, такви живот: слободу хоће раја; она хоће мир, коме неће порта бити чувар, јер не вјерује, да «вук може јагњету чувар бити». Раја хоће своју владу; јер док Турчин влада, нема мира.

Године 1856. посље крвавог рата истраже Јевропа Хришћане у турској царевини из закриља руске заштите, те им наметну умјесто тога своју протекцију. Но то остаде мртво слово на папиру, управ онако, као

што је и потекло из мртва осјећања према балканским Хришћанима; нити је Јевропа икада искрено и мишљела са својом гаранцијом; једино билојој је стало до тога, да са истока потисне свемоћни утицај руски. У томе порта имајући слободне руке, постајаше сваки дан бјесомучнија и надутнија према Јевропи а бруталнија у својој влади са Хришћанима, док најпосље неизазва устанак Хришћана и оружану интервенцију српских кнежевића. И Јевропа, осјетивши своје издајство, што га «почини на Хришћанима», предавши их Турцима на «милост и немилост», нађе за потребно, да свој грјех покаје дипломатским посредовањем на конференцији у Цариграду. Но и према Јевропи се понесе Турска управ онако брутално и дивљачки, као што је вична поступати са «јаурима» у својој кући. Јевропа, бламирана, нађе за нужно, да узмакне испред турског ругла и подмијежа. Но у том узмицању Јевропе опазе порта слабоћу њезину; том капитулацијом мисли Турска да се ријешила гвоздених окова јевропске гаранције, да је сада самостална велесила; она мније да је Јевропа оставила својој судбини њу и њезине Хришћане, које Турци сад сматрају, да су «vogelfrei», да их слободно смију убијати и истребљивати без бојазни, да ће коме за до одговарати.

По турској царевини, као што се одасвуд вапије, владају већи ужаси, него икада: Турци чине «прави лов на Хришћане», убијају и туку ће год крштењу душу стигну. Из Босне, из Херцеговине, из Старе Србије и из Бугарске продиру до нас вапаји у мукама умирућих. И у том магновењу нуди нам турска влада руку помирења, тражи да метнемо у корнице мач, истргнути на обрану јадних мученика, иште од нас, да прекинемо наш побједоносни

рат у ономе часу, кад су у Турској оживили сви ужаси давлена и убијања; да склопимо свој барјак, кога славно носимо већ осам мјесеци за ослобођење свога народа, своје браће; да ваљда за цијену «никшићке» јабуке проиграмо своје велике успјехе, да санкционисемо систематично истребљење своје браће, ради које и поведосмо и водисмо јуначки бој.

Има ли кога, ко би то вјеровао; очекују ли то и сами Турци од нас? Не, не, нема ту разговора о Никшићу, да нити о све дванајест оних котара, што нам их је Јевропа досудила. Ти су котари наши, то је освојена земља, на којој логорише наша побједоносна војска; ту земљу треба узети, ако ју је коме жао, прво него је дарујемо. За ратну одштету тражимо — ослобођење своје браће. То је наш првобитни програм, кога ако неразмирујемо а оно немамо разлога да од њега ма и длаку понуштимо.

Ми хоћемо, да живимо и требамо све услове, који су потребити за живот народа; за тијем условим тежимо, за њих ратимо и ратићемо, докле их год неопостигнемо. Порти није муча, да се у нашој тежњи за ове услове с нама крви; ако нам их даде и признаде, неће пропасти а ријешити се несавлађива и вијековита душманина. Док то порта неучини, нема мира с наше стране; може бити само примирја до најбоље згоде. Српски народ хоће да живе, и пролиће за то крв, као воду.

Ово порта нека призна, ако мисли, да јој искрено прихватимо пружену «руку мира». То може тек бити основ нашем разговору о миру, ако је порта до њега озбиљно стало. Иначе не буде мир, него само примирје, мированье оружја.

Нећели то да увиди и призна турска влада, и мисли ли, да је забачењем парничког трактата оборила правни основ јевропској интервенцији, да су јој сада Хришћани прецунтени «на милост и немилост», да је сад слободно на њих «лов ловити»; то је у великој заблуди, и би рекао, да се на најновије Мидхатово «хазардовање», на његово «ћерање до крајности», може слободно примијенити пословица: «Кога Бог хоће да казни, најпрво му памет узме». Порта треба, да знаде, да је својом најновијом љушком јевропској заштити учинила баш себе «vogelfrei», и да на њу може сада поћи свака јевропска сила «у лов», јер је уништила парнички уговор, који је баш то кратио. Тога смо си ми више него свијесни.

Ако порта признаде ту нашу свијест као и то, да она није више способна нити у стању да влада са српским народом, онда — добро дошла, онда ће понуђени преговори бити окруњени великим успјехом за једну и другу страну, онда препор постаје безпредметан за навијек.

Ко хоће, да јуначки и побједом опојени црногорски народ и даље задржи прикован у границама пустих и непроходних кршевца, тај му се «лађа за гушу» хоћећи га загушити, тај нежели мира; он је слијеп или неправедан. Исто се може рећи за status quo у Србији.

ИЗЈАВА БЕН. ИГЊАТИЈЕВА У ЗАДЊОЈ СЈЕДНИЦИ КОНФЕРЕНЦИЈЕ.

Цариградски лист «Итихад» доноси изјаву, коју је руски посланик Ђењатијев учинио у последњој сједници цариградске конференције. По преводу «Пол. Кор.» та изјава гласи овако: «Живо жалећи очитујем, да више нема разлога, да конференција настави расправе и да ми с тога сматрамо конференцију свршеном по одговору, који нам

ПОДЛИСТАК.

ГРУДА ЗЕМЉЕ.

Муктар-пашу султан кара
У Стамболу на дивану:
«Зашт' Миктару, рђо стара,
Неби јунак на мегдану?
Ја ти дадох сто тисућа
Одабране војске моје,
Да попалиш оно кућа
На Цетињу што но стоје.
Да умириш кнез-Никола,
Што ми неда није стати;
Што ми неда у Стамболу
Ни по часа мирно спати.
Он је глава оног јата,
Он предводи Црногорце;
Он је извор овог рата,
Он покрете Херцеговце.
Њему треба опор дати,
Он је страхан царству овом;
А лако је војевати
Са Песаром и Московом.
Знаш ли, пашо, кад си хћео
Поћи на ту гореку страну,
Како си се мени клео
На Њитану, алкорану:
Заложно с' твоју главу,
— Ту су биле наше многе —
Да ћеш земљу црногорску
Ти под моје метнут ноге,

А ти оде на зачама;
Та то треба да ти с' плати;
Војска паде у биткама,
А ти један здрав се врати.
Па сада је, пашо, право
Да осветиш главе њине;
За то ево целат стоји
Да и теби главу скине!..
До земље се Муктар-паша
Клања цару по три пута,
Па се онда тихо маша
Свиленог царског скута:
«Аман царе, све је тако,
Па шта ћу ти и ја крити!
Црна Гора наш је пак'о,
Већ не може црњи бити.
Удар'о сам са свих страна,
Војска твоја борила се;
Војска твоја одабрана
Међ' кршве сломила се.
Оно, царе, није земља
Као што су земље друге;
Већ градови од камења,
Није стазе, није струге.
Она земља све што роди,
То је само јунак прави;
Живи слави и слободи
Свуд побједи ће се јави.
Оно нијесу, царе, људи
Као што је свијет остали;
Већ змајеви су то људи
Од којих се небо пали.

Књаз Никола, царе, није
К'о краљеви други што су;
Као ор'о он се вије
Кад се за њим војска осу.
Да си одкуд, царе, био
На крвавом Вучјем долу,
Ти се неби оставио
Ни у самом твојем Стамболу.
Ударише изненада
Црногорци к'о варнице;
Учинише много јада,
Отворише свуд кланице.
Исекоше војеку нашу
И топове освојише;
Погубише Селим-пашу
А Османа заробише.
Ту би, царе, пао и ја
Да небјеше једног чуда:
Сачува ме амајлија,
— Црногорке земље груди, —
То са собом ко год носи,
Њега зрно свуд облеће,
Тај од пушке црногорске
Погинути нигда неће.
Аман, царе, немој сада
Овђе сјећи главу моју:
Заклетва је моја права,
Ја испуних жељу твоју.
Ето, царе и сада су
На дивану наше многе;
Ево земље црногорске
Ја пред твоје мећем ноге»

Па извади из њедара
Једну груду црне земље
Пред ноге је цару баци
Да је види он од жеље.
Цар се трже и повика:
«Недајте ме, сад ме снасте!
Невидите л' како груди
Страховито брзо расте,
Уклонте је испред мене.
Грозница ме од ње хвата.
Гле! — Сви ћемо погорети,
Ето из ње сјева ватра.
Та ето се ваља к мени!
Свега ће ме раздробити.
Аман, аман Обилићу! —
Та ево ти круна ова;
Јесам Мурат, али нијесам
Онај Мурат са Косова.
Земља турска — само гробље —
Свуд невина крв се пуши.
Недајте ме! — бјежте Турци! —
Царевина сва се руши».
На ту вичу са свих страна
Дотрчаше слуге хитре,
И бацаше ону груду
У таласе морске бистре.
Ал се диже бора страшна,
Залуља се сиње море;
Замути се грудом земље —
Груда земље Црне Горе!
А сутра дан по Стамболу
Телал виче к'о никада:
«Султан Мурат полудео,
Султан Хамид цар је сада»!
Л. П. НЕНАДОВИЋ.

пуномоћници португа овај час приопште, одговор, којим се последњи, од маркеза Салисберија у предзадњој сједници подише и од заступника великих власти сложено закључени предлози забављују. Као што смо ја и моји другови заступницима отоманскога царства већ изјавили, ми смо сви упућени, да одемо из Цариграда, оставивши овђе пословаче, да обављају текуће послове наших држављана. Жалим, што морам констатирати, да је наше искрено и сложено настојање остало без успјеха, да су се наши предлози, при опћем признавању умјерене политике Русије, те узвишени и стални циљ безинних мирних тежња нијесу право схватили, него су се зло тумачили. Велике власти, као гарантне власти отоманскога царства и радећи у својем увјерењу, учиниле су све, што је могуће и погребито било, да сачувају мир Јевропе, те Турској ударе границу владања, која би, како власти мисле, била једина, да се целокупност Турске сачува. Но висока порта нехћеде тим путем ударити. Занесена патриотичким демонстрацијама, потеклим од бучна врења, које, премда у неку руку сјајно, није безопасно, порта је искрене и сложне жеље Јевропе напосто одбила. Тим начином она сама штети својим, према властима постојећим одношајима, те навлачи на се, како је то марки Салисбери у предпоследњој сједници разложио, погубељ, да како право, позвати се на заштиту власти, тако и добре последице својих по уговорима стечених гаранција изгуби. Порта такође прти на се одговорност за све зло, које би по тим чиницама могло настати.

Ја е тога и хитим очитовати, да ће моја влада, — ако би се с тога, што се ове расправе прекидају, рат против Србији и Црној Гори успркос Јевропи, која га је запријечити хтела, постао, исто тако, ако би се сигурност Хришћана било у унутрашњим или у приморским градовима и најмање нарушила, — сматрати то чином, који Јевропу нагони на рат.

Мислим, да ми је још коју додати. Желећи, да се неодмакнемо од слова инглешких предлога, ми до сада нијесмо расправљали питања, које нестоји у непосредној савези са циљем конференције. По дочим су отомански званичници приређивали изјаве за целокупност, јевропским пуномоћницима подишен је велики број молбеница и споменика. Који су их потписали, моле конференцију, да уваже стање Хришћана, који се у другим покрајинама осим оних, што је инглешки програм опоменуо. Тесалци и Епироти поглавито су разложили, на колике се муке разаципу. Крећани потрудили су се доказати, колике су мане у органичком закону отока и како турске званичнике врзи, вјерно изводити прописе тога закона. Ако се расправа о тим питањима и није замеснула, незначително, да ми преко њих муком прелазимо. Будући, да наше владе желе, да се мир и спокојство у истоку уздржи, обраћамо ми озбиљну пажњу високе порте на стање Хришћана отоманскога царства, те сјећамо, да се морају прихватити наредбе, да се човјечности приштеди жалосни приказ понављања оних

грађичних догађаја, који побуђују згражање образована свијета, и то нечекајући чудотворне последице устава, који је истом изражен и који, ако се и призна, да је савршен, може плода донијети истом у више или мање далекој будућности. Ја овога часа не могу изрећи свој суд о уставу, који да се узмогне оцијенити и дефинирати, треба више других закона. Ја ипак већ сада е обзира на то, што се тај устав противи установама хатихумаја од г. 1856. и што су е Јевропом склопљени уговори повријеђени, свијетом високој порти, нека се тих повреда чува. Свраћам навластито безину нарочиту пажњу на права и повластице хришћанским опћинама и особито на права, која хришћански главари истих уживају. Ни једно тих права и повластица не смије се сузити, нити с другим правом стопити.

Има још друго право опћега интереса, које заслужује озбиљну пажњу портину. Турска је влада, стекавши повјерење главничара по Јевропи, учинила зајмова, који износе миљарде франака. Одлука, коју је порта недавно прихватила, чини се, да потврђује обвезе, које држава има према својим вјеровницима. Ипак се положај вјеровника није до сада никаквим начином промјенио. Ми с тога држимо, да је нужно и у користи порте, да она неоклијевајући мисли о том, како би издала потребите наредбе, да уреди оно, што посједници отоманских задужница имају да добију. То је циљ, који су пуномоћници власти имали пред очима предлажући, да се један дио доходака у оним покрајинама, којим су они имали да уреде унутрашњу управу, преда царској отоманској банки, да се интереси посједника отоманских задужница заштите. Али будући да је порта предлог одбила, отоманска ће влада учинити, што иште праведност, ако на ту сврху одмах изда потребите наредбе.

Напоследку изразујемо жељу: Еда се султанови саветници, који су својим, на јавно мњења употребљаваним упливом учинили, те су расправе прекинуте и овај резултат приведен, за то непокају; е им нетребало пожалити на кобне резултате, који би могли настати с промјене садашњег одношаја, који је увјете опстанка отоманскога царства у јевропском концерту уредио и његову целокупност зајамчвао.

ЗАПИСНИЦИ КОНФЕРЕНЦИЈЕ.

«Н. сл. Преса» саопштава извод из записника четврте и пете сједнице цариградске конференције, те га и ми по њој ево доносимо с додатком, да ћемо и предидуће објавити, кад их добијемо:

У почетку четврте сједнице 20. Децембра узео ријеч марки Салисбери, да се изјасни о протупредлозима порте урученим члановима конференције. Он изјави своје сажалење, што у истима нема ни спомена о страним четама и о међународном повјеренству, дочим си је порта придржала одлуку о укинућу десетине, о ућеривању пореза, о саставу судбених столова и о изборном реду за разна

вијећа. Следеће тачке да су у протупредлозима са свим забачене: Амнестија, жендармерија, уређење народне војске, унотребља земаљског језика крај турскога, именовање гувернера на пет година у споразумку са посланицима, избор мутесарифа (окојних предстојника) гувернером и именовање истих на неко вријеме, усредоточење војске у главним мјестима и тврђавама, одређене оне своте од покрајинских прихода, која би се имала предати централној влади по независној области, и коначна забрана даљег насељавања Черкеза у Јевропи. Турски пуномоћници да нијесу предложили никакве промјене, него просто да су важније тачке конференцијалних предлога одбили. Он да их умољава, да се помисли на тешки положај царства, кога судбина лежи у њиховим рукама. Силе су по свом најбољем знању предложили основу, за да успоставе мир и да су спремне, на истој са портом расправљати.

Савфет-паша одговори, да су најбоље оне уредбе, које одговарају навадама, обичајима и предањима земље. Велики везир да је предлоге сила позорно проучио и оне одбио, који су му се чинили, да ће изазвати несавлађиве тегобе. Против неким предлозима да би се бунило становништво, кога се судбина хоће да поправи. Порта би била готова, да узме страјске офицере за устројење жендармерије; но страјску војску, која неби познавала земље ни језика, да би била велика опасност. Догодили се ове кометранцу каква несрећа, то да би Јевропа за то Турску чинила одговорну. Што се тиче чланова судбених столова, то да је њихова самосталност уставом зајамчена, а судови већ постављени.

Ту упада, ван очекивања, гроф Зичи. Овога пута нерече он, да је мнијења свога предговорника, него упита, да ли разлагање Савфет-пашино значи одговор на ријечи Салисберије. Моли, да турски пуномоћници промисле, да је марки Салисбери изјавио назоре свију шест велесила. Други му заступници одобравају, а генерал Игњатијев примјети, да по својим инструкцијама држи сваки предлог неприпуштеним, који неби почивао на основи усвојеној од велесила.

Едхем-паша одговори, да је порта већ у другој сједници изјавила, да некоје тачке сматра неосновљиве са својим правима. Међу те да спадају међународно повјеренство, страјска жендармерија, усредоточење војске у тврђавама, одлуке о начину именовања гувернера, административна раздиоба, предлози о судству и финансијама, премјештење черкеских насељеница у Азију и препуштање разнијех мјеста управи Србије и Црне Горе. О овим тачкама да турски посланици не могу ни говорити, о другима, да би се упуштали у вијећања.

Игњатијев рече, ако би се ове тачке напустиле, то онда да неби ништа ни преостало. Он да је програм Јевропе усвојио, и да се несмотрат познанијем, вијећати о предлозима, који се удаљују од тога.

Гроф Шадорди је истога назора, јер

да нема градива за вијећање, кад се неби смјеле додирнути горње тачке.

Едхем-паша утјече се с опаском, да се у погледу гувернера устав постарао.

Шадорди и Салисбери налазе да су уставом отворена врата самовољи; а барон Вертер додаје, да је самовоља уставом управ санкционирана. Едхем-паша, коме на то очевито стрпљивост излази, изјави, да је тешко при таквијем околностима наставити савјетовања.

Гроф Бургон и Корти питају га на то живо, да ли његова опаска значи противљење или одлогу, на што Савфет-паша одговори, да би порта предложене тачке (са изнимком горе реченијех) подвргла испитивању.

Игњатијев се с тијем незадовољава, него опетује питање стављено Бургоњем и Кортијем.

Савфет-паша повраћа се с питањем, да ли заступници велесила забављују сав протупредлог Турске или само неке тачке истога.

Шадорди мније, да протупредлог не пружа довољна основа за савјетовање. Његову другу Бургоњу чини се то препонизно и он опетује своје питање, да ли Турска забављује предлоге велесила.

На свршетку изјављује Игњатијев, да сви пуномоћници имају потпуне напутке, и што се њега тиче, да има налог, да се никако неупушта у расправљање предлога, који неби био у сугласју са предлогом сила.

Пета сједница од 23. Децембра била је скоро сва испуњена говором Савфет-паше, у ком образлагаше одбијање разних тачака предлога велесила. Он започе са међународном комисијом, у које власт спадало би по програму конференције међу осталим следеће: 1) одређивање једног круга котарских вијећа. 2) Брига, да и мањина кантона буде заступљена. 3) Одредба своте, која не прелази 30 посто така покрајинског прихода, као прилог државним приходима. 4) Израда посебног судбеног поступника. 5) Надгледање његова извађања. 6) Учествовање при истраги против зачетницима бугарских покоља, са правом, преврћети почињене осуде против Хришћенима. 7) Брига за јавни поредак. 8) Оцјена квара, почињеног Хришћанима и одређивање ерестова, којима би се исти надомјестили и саградиле порушене цркве. 9) Подупирање сељака, да стеку земљишта. 10) Стражење при повратку бјегунаца. 11) Испитивање свију тужаба против властима. 12) Израда потпунога руководства за своју радњу.

Треба ове тачке само избројити, рече Савфет-паша, за увијети, да би њихова проведба укинула турску владавину. Порта немогаше за то на њих пристати. Онда обрати се Савфет-паша на жендармерију увјеравајући, да неможе схватити разлоге, ради којих велесиле предложене образовање жендармског кора од странаца. Уздржање мира да није задатак, који би био домаћој војсци неугодан или по вјеру увриједљив. Порта да би врло радо узела страјске офицере у своју службу и да би жендармерију уредила по јевропејски. Но кад би се хтело постави-

СТРУЧНО НАЗИВЉЕ У ЗАКОНИМА.

В. Богачића.

(Шемо пријатељу Филологу).

(Продужење).

а) Учитељ има пред собом посве другачије субјекте којима се обраћа, него ли законодавац; први има посла са главама, које, што се практичнога живота тиче, још су готово *tabula rasa*, са особама којима право има бити бављење живота, које су биле пригодовљене од ђетинства школском језику, изразима, метода. Ушљед тога, какви год били језик, изрази, методи, ученици их могу, при озбиљној вољи, савладати и себи присвојити. Народу је, напротив, глава пуна свакојаким других упечатљења из свакодневнога живота и из свакодневних потреба: за народ право није него цигла једна страна његова бављења и његових мисли. Управ за то закон и треба, ако ће да буде појмљив народу, да је ни више ни мање него примјерни днот тога укупнога народнога живота, и то сматрам са гледишта народнога, а не са гледишта специјалисте; треба да је у потпуном складу с тим што је народ из живота већ научио; треба да штогод је у закону казано, да је казано правим народним језиком, начином, изреком. Идотна, кад би коме, ко се стручно бавио ботаником пао на памет, да наређује тежаку-вртлару како ће да поступа са *corolloflorae*, *caliciflorae*, *dicotyledonae* и т. т., неби ли му се смијао и вртлар и свак ко би слушао те мудрополије стручњачкове? Па баш кад би он и превео тобож на народни језик то своје ботаничко називље са вјенцоцвјетне и т. д., очевидно је, да он тада неби био мање смијешан а више разумљив.

б) Посве је иначе доступ учитеља к ученику и његово опћење с њиме, него ли је доступ законодавца к народу; — првом је сретство и ријеч и књига и лично објасњење, дочим што се тиче законодавца, ако га народ од прве неразумије, нема лијека томе неразумљењу. А ће су коментари? Ви ћете можда примјетити. Одговор: Коментаре пишу стручни људи опет за стручнике, ће су дакако школски слог и школскостручни изрази, што је народу такође неприступно. И у истину до сада се није нашло коментара, на био он у себи најизвртнији, који би учинио разумљивим народу какав закон, ако он већ собом није такав био. У осталом, као што би смијешно било, да говор каква сабораца или скупштинара — који је управљен не само слушаоцима него и публици изван скупштине — има потребу коментара, готово је исто тако смијешно, да закони — који непосредно говоре цијеломе народу о свакодневним и најпростијим одношајима живота — требају учених коментара.

в) Историја нам језика показује, да народ знаде примити у свој језик цијелу гомилу новијех ријечи; али то бива обично за нову какву установу или одношај, до тада народу непознат. Сјајан примјер томе показује нама наше хришћанско-црквено називље, које постаде исто тако народним као и најкорјенитије ријечи народнога језика. То нам показује, да народ немира на неологизме као такве, кад су потребни, те се уносе тако дубоким знањем народнога језика и духа и таквом љубављу к народу какве ми видимо у вјестника вјере. Пошто пак право није ствар пога за народ, као што је била хришћанска вјера, следи да ми нетребало неологизма него врло ријетко; следи

такође, да ако прве изразе, који се покажу нужни, будемо уводили таквим или сличним начином, имаћемо и ми право надати се успјеху.

Опростите, цијењени пријатељу, што тако далеко забраздох разлажући и доказујући готово очевиту истину, али ће ме, надам се, испричати двоје: најприје, да и стина, пошто је једном, каквим му драго приликама, потиснута била са свога мјеста и занемарена, треба не мале муке док опет своје природно мјесто задобије, — а друго, да је особито за нас од неизмјерне важности, да та истина опет задобије своје мјесто, јер како видите, она се тиче великога народнога интереса.

Допустите још, да у кратко понивим моју главну мисао.

Да би писани закони, облик на који народ наш још није имао прилике да привикне, постизали циљ ради које се издају, није доста, да по своме садржају одговарају појмовима, убјеђењу, потребама народа, него треба да су и изложени начином како ће бити потпуно разумљиви и најпростијем уму. Без тога, ми неможемо засипати народ гомилама закона и писати их језиком за који ми мислимо да је народни, ипак ти наши закони неће «во вјеки вјеков» постати народним правом. Како су пак жалосне последице тога положаја за народни правни живот ја већ навјестих на другим мјестима, која су вам позната, те држим да је излишно овђе њиховим набрајањем дуљити разговора.

Пошто дакле, како виђесмо ни у законима неможе да буде без стручнога називља, треба да те ријечи, називи и изреке буду вађене из животога народнога језика, — а за оне ријетке случајеве за које би требало нове уводити, нек то буде тако рађено како би сам народ радио,

кад би сам дошао до прилике да се тим бави. То молим вас, треба да имате вазда пред очима, кад ћете да ми саопштате своје мњење о појединим називима и изразима које вам будем предлагао. Него, то је правило посве опште природе, које је често и у нас или другђе било изречено или барем осјећано, — али за то законска терминологија не постаде боља. Ушљед тога, мислим, неће бити згорега, да вам саопштим најприје неке моје мисли о појединим вретима изреча. Ви ћете те мисли моћи попуниити и поправити, чим ћете, више него ичим, мене обавезати и нашем послу корисни бити.

Почимљем:

1. Кад за неки појам народ има свој израз, као: дуг, пријевара, зајам, куповина и т. д., тад је питање ријешено најлакшим и најпростијим начином: нема него поимити те народне изразе, па мирна крајина. То ипак, разумије се, ваља само за оне изразе, који су свему народу разумљиви. Али доћи до свих тих изреча није лак посао, јер их има множина за које незнамо, или их се несећамо, а има их за које незнамо, да ли су познати цијелом народу или се говоре само у каквом крају. То је дакако тежак посао, који се неби могао обавити него расипивањем у свим крајевима. Истина, да је Вук, као што је био крчилац у мноме, прокрчио и томе пут, назначујући провинцијализме у своме ријечнику ће их је и како их је чуо, а ви знате да тај ријечник нити је, нити је могао бити потпун. Ја паче опазих, да има ријечи, које и ако нијесу биле заборављене у ријечнику, али им није било додано значење са сваке стране која има особиту важност за правника. Тако на пр. при ријечи супојник (у Црној Гори) — коју ја чух

ти кор од 4 до 5 хиљада странаца, то да би последице тога биле врло неугодне. Старањска војска нити би познавала домаћег језика ни земље нити закона нити обичаја и да би у мјесто стишавала духовне раздраженост и забуну произвађала. И кад би се каква несрећа догодила, то да порта не жели да на себе узимље одговорност. Такође да у енглеским предлозима нема ништа о старањској жандармерији.

За тим пријеђе Савфет-паша на образовање двају вилајета. Заступници велесила да су, до душе, изјавили, да је име „Бугарска“ употребљено без политичких намера; но њихови предлози да сви смијерају тамо, да сједине све Бугаре у областима сусједним вилијетима, ће би тако сачињавали претежит број. У оном тренутку, ће се хоће да укине лучење племена, неможе се на такав предлог пристати. Осим мухамеданског обухвата била два вилајета и јако грчко становништво. Конференција да си је дакле недоведна. Ко познаје земљу, тај знаде, да би предложена раздиоба изазвала најогорченију борбу међу бугарским и грчким становништвом.

Ограничење усредоточења војске на веће градове и тврђаве, изјави Савфет-паша даље, да би нарушавало суверенска права султанова. Што се тиче 30 посто така покрајинских прихода, то да нити је нота енглеска нити окружница Андрашијева такву уредбу предлагала. Таквом дозволом пробудиле би се само жудње за аутономијом, којих последице лако је предвидјети. Буџетско право будуће коморе да би се тијем учинило илузорним и створило неправедно изнимно стање. Правосуђе да је порта у најновије вријеме поправила, што је боље могла; један посебни одјек устава да је навјестило неприкосновеност судаца и да је одредило попуњење празнина, које су се показале у општем судбеном поступку. Једној јединој покрајини да се неможе никако дати посебан судбени поступак. Добри судбени столови да су најбоље јемство против дјелима самовоље области, и порта да ће по том настојати, да у том задовољи енглеским тражбинама; али конференција да тражи за сјеверне покрајине посебно, од министарства правде у Цариграду са свим независно судство.

Покрајински гувернери хришћански, на пет година именовани, као што их конференција иште, неби више били намјесници царске владе, него независна сила, која би одлучивала у свим управним питањима, умјесто да се равна по унутрашњим министарства унутрашњих послова. О том, да валија може и странац бити, није вриједно ни ријечи потрошити. Узмемо тај услов, да именоване гувернера мора бити у споразумљењу велесила, то би свако именовање постало дипломатским питањем. Што се тиче трајања њихове службе на пет година, то да знаде порта из искуства, да је често мијењање гувернера готово зло. Чланак 39. устава да међутим одређује, да се у будуће без законита основа неможе сврши ниједан законито именовани чиновник. Против хришћанској вјероисповијести гувернера да порта ништа нема приговорити, но она и-

сто неће, да се мухамеданци искључују. Грк, Јермени и Католик да имају доистамање право, да буду гувернерима провинције, у којој нити је Грка, ни Јермена нити Католика, него један Мусломан, који у њој има многе истовернике. Против дјелима самовоље кога, на предлог велесила именованог валије, да неби житељи никако били осигурани, јер би исти имао власт диктаторску.

На свршетку, што се тиче черкеских населбина, то да су познате околности, под којима је порта овим нееретницима од којих усупт половица пропаде дала уточишта. Њих у Азију пресељавати био би насртај на право лично и својине и повриједа устава. О припојењу нових крајева Србији и Црној Гори, да су порту пуномоћници изrekli већ своје назоре.

„Како се има разумјети ова последња реченица“? — С овим ријечима представља Игњатијев свршени говор Савфет-паше. „Ми се држимо уз status quo, рекоше турски пуномоћници. — „Што дакле прима порта од предлога конференције“? упита Игњатијев. — „То етоји у нашим протупредлозима“, рекоше Турци.

За тим изјави Салисбери своје сажалење, што у Савфет-пашину говору нема ни спомена о јемствима против злочесте управе у Бугарској. Независност валије да има жељети, да небуде забиван.

Турски пуномоћници одговарају, наводећи примјере валија, који су врло дуго служили на свом мјесту, те признају корист стабилитета. Гроф Бургоњ рече, конференција хоће гаранција за стабилни положај. А гроф Шадорди додаје: Ако буде именовање гувернера шљедовало уз сугласје велесила, то да ће бити најбоље јемство. Сви дипломати траже јемства. Турски посланици остају при свом назору. Салисбери опажа, да је у Андрашијевој окружности била ријеч о контролној комисији, на што је порта била пристала. На то му се одговори, да је ону комисију и мала порта именовати, а то да је нешто са свим друго.

Гроф Зичи сажалева, што порта данас мање уступа него у оном тренутку, кад је примила ноту од 30. Дек. 1875.

Генерал Игњатијев жали, да је порта недовољна, дочим одбија исправак граница са Црном Гором, који је тражила Јевропа. Констант-Ефенди да је два пута, у Децембар 1875 и свршетком Новембра 1876 имао налог, да непосредно са кнезом Николом преговара о одступу земљишта, да и сама Спича. Гроф Зичи изјављује, да дијели назоре предговорника. С тим сврши се конференција неуспјешно.

ОПЕТ ГЛЕДСТОН О ИСТОКУ.

У прошлом броју напоменуемо, да је Гледстон у Фрому држао говор у погледу источног питања, а данас смо у стању, да исти у цијелости саопштити:

10. о. м. враћао се Гледстон из Лонглта, где је боравио код свога пријатеља маркиза Бота, и пролазећи кроз Фром, где га дочека једна депутација

ко, да би требало поступати као што је више казано, и посао би био користан. Али ријеч зашт значи напротив у Црној Гори и оближњим крајевима „sequestratio“ (сам слушах), дочим стега у Србију (држим да Вук о тој земљи мисли) значи verschärfte Polizei, Cordon gegen die Pest и т. д. Ушледе тога, кад би се на пр. за дисциплина казало у закону „стега или зашт“ по вишенаведеном правилу, свакако би сметње било, и то не мале, ради узајамне разлике у значењима тих ријечи. Ту дакле нема него узети само једну од тих ријечи без додатка, према томе за који је крај казати, или, кад би се хтјела једна од тих ријечи уопшти, требало би додати уз изабрану ријеч њезино значење цијелом нарочитом изреком.

3. Али има случајева, да се нека ријеч или израз говори само у једном крају или прикрају, а у другим га крајевима никакo нема. Што тада?... Ја мислим да ће тада зависити од тога, каква је ријеч која се налази у томе и ако јединоме предјелу. Ако је ријеч таква да је позван тога краја неразумљива — па била нашега или туђега нарјечја, родила се из општих или из мјестних одношаја — нетреба је вадити испод спуда, него оставити у куту у коме је и до сада животирила. Ако ли је ријеч таква да би се могла разумјети и у другим крајевима, кад би само пренесена била, тад би се могла и поимати. На пр. ријечи изглазати о кањонити, које сам ја чуо само у дубровачком приморју (прва значи, што од кога лијеппи али лукавим начинима измамити, а друга је особита врста ситне краје), никако неби требало да се уопћавају, ако се друге неразумију; исто то буди речено о утаначити, ријеч која се

мјеснога „либералнога друштва“, која му под вођењем Карла Корка, новог посланика у доњој кући, предаде адресу, у којој изјављују жељу, да се Гледстон опет стави на чело либералне странке. У свом одговору пређе Гледстон после неколико примједба о новом посланичком избору у Фрому, на ствар источног питања у опће и цариградске конференције особито:

„Ја сам тврдо увјерен, рече он, да је лорд Салисбери, пуномоћник владе Њез. Величанства на цариградској конференцији учинио, што је могао. Ја сам потпуно спреман очекивати, да га, на такав свршетак конференција имала — а он је већ готов — нећемо особно моћи ништа кудити, али желим истакнути, како је скрајње озбиљно стање ствари. У неком дијелу наше штампе опажамо неку врсту мирна претполагања, да се, почем смо били у Цариграду, и пошто све силе тамо заступљене бијаху, рекло Турцима у брктотлико истине о карактеру њихове владавине и потреби радикалних реформа тако, као да је тим наша дужност испуњена и као да више небисмо имали ништа радити, него своје торбе упртити и ићи кући пјевајући. Немогу да пристанем уз те назоре. Ја се бојим, да већ данас морамо казати, да се је конференција изјаловила. Она предаде отоманској влади оне промјене, које је после зрела промишљања за нужне сматрала. Да ли то бијаше паметно или не, незнам, јер о ствари још нијесмо добро упуњени, али неки дух скрајње помирљивости снизи ове преппак на минимум, очевидно испод тачке, на којој се је, као што неки мнију, имала конференција зауставити. То је са свим јасно, да Јевропа порти није морала стављати никаквих предлога, да макар у главном пријмиа устраје; но њезини предлози бјеху одбијени. Сад нам се вели, да је још увјек могуће, да ће порта сама још учинити нове предлоге; али дочим је порта, као што знамо, онај минимум од свега, што Јевропа ишкаше, онако горделиво и јогунасто забацила, знамо из врло поуздана сљедствовања, да оно нешто, што она (порта) понуди, није достојно пажње Јевропине. Ми се у тој ствари налазимо у великој одговорности.

Енглески народ несмије никада заборавити, да је прво кримског рата постојало право уговора, по ком је Русија била власна, да се мијења у ствари међу Туреком и хришћанским племенима њезиних провинција. Кримски рат уништи право овога уговора и остави страдајуће милионе Хришћана без сваке заштите. Но силе, које вођаху кримски рат, мишљаху поштено, као да ће успоставом опште протекције Јевропине одјелотворити бољу заштиту, којој би могли загорзити себични интереси. У смислу веледуња и повјерења одобрише оне обећања султанова, да би успоставио у најширем смислу религиозну равноправност у свом царству, нарочито у јевропским провинцијама Турске. Од обзира на ова обећања, би султан у нешто даровано, што прије тога никад неуживаше отоманска влада, а на име приступак у јевроп-

ску задругу Хришћанства, и јевропске силе зајемчише му неприкосновеност независности његова царства. Међутим, небијаше ни то све, јер порти би покљоњено од стране интересованих сила — Енглеске, Русије и Француске, још чвршће и изразитије јемство. А сад, шта учинисмо ми од онда до данас? Посланици енглески и других сила труђаху се, да савјетима, опоменама, представљама, пријетњама и т. д. изнуде од турске владе извршбу њезиних обећања, док страном револуцијама, које се недадоше угушити, страном поколењем, кога ужаси стоје у историји без примјера, непосаде рукописатељним и неоспоривим учиниом, да турска влада нити је вољна ни способна, него апсолутно отклоњена, учинити тај покус, да испуни икоји дио својих обећања. Ова обећања бијаху сматрана као залог портине приступа у задругу јевропских народа; она сачињаваху залог за јемства цијелини и независности турског царства. За то и постаде то велико питање, да ли наиме, Турска заслужује да ужива корист уговора од 1856 г. и т. даље, дочим је турска влада и пасмина са свим узмањкала — и ја немогу, а да накажем, срамно узмањкала — да задану ријеч испуни да под изговором, да јој се достојанство и поштење меће на игру, одбије умјешавање Јевропе? Могу ли Турци изгледати, да ћемо ми у случају нужде уздржавати независност са крвљу и новцем, дочим су узмањкали, да за то даду залог? (Гласови: не, не!) То је страшно питање. Конференција, која је засједала није ништа него само наставак трајућих представљања и молаба, које су се испрва непрестано чиниле. Лорд Дерби казао је, да је за једну такву опомену у „плавој књизи“ сер Елиот десет других учинио. Шта користе оне? Све се примажу једним и истим начином. Има неких људи, који тврде, да је конференција у Цариграду била ништа друга него заједничка и гигантска опомена, којој је као и другима одређено, да у диму оду без трага у ваздух, За то очекујемо, да ће нам влада Њез. Величанства казати, што ће бити од ове велике трансакције од овога кукавога неуспјеха. Њихова је ствар а не наша, да објаве политику, којом да ударимо. Што хоћу, да вам утвдим, то је, да је страшно одговорност на нашем народи у источном питању. Та је ствар од највеће важности сад, где су енергични напори учинени лордом Салисберијем, а не двојим, и другима, на цариградској конференцији без сваког успјеха са свим упрошастени.

На свршетку свога говора напомену говорник, да неиде за тијем, да би преузео вођство либералне партије, но да се нада, да ће му допуштено бити, да послужи мирно у редовима и врстама странке међу вођама, који би њој и себи вазда на поштење служили.

На колдову, где му је адреса предана, нашло се преко пет хиљада људи, који приредисе слављеном државнику тако одушевљен пријем.

КОНФЛИКТ ИЗМЕЂУ РУМУНИЈЕ И ПОРТЕ.

У овој ствари донесе „Пол. Кор.“ као из најпоузданијег извора сљедече депеше.

I.

Букарешт, 22. Децембра 1876.

Министар спољних послова агенту румунском у Цариграду, генералу Гики. Ја сам примио ваш телеграм од 20. Децембра у којем ми енисао и домањај VII. чл. установе отоманске карте достављате, који вам је Њег. Екселенција Савфет-паша изјавио и растумачио. Ова изјава произвела је код владе Њ. С. књаза Карла врло неугодан утисак. Капитулација румунских кнежева са отоманским султанима проузроковале су тачно означене одношаје између порте и савезничких кнежевина, који нијесу ништа промјенили на независности ових држава. Овај законити опетјанк ових одношаја утврђен је уговором и конвенцијом париским. Ове капитулације сачињајау данас један дио јевропског јавног права. С погледом на ова права извела је Румунија за последњих двадесет година разна, од гарантних сила и саме високе порте призната политичка дјела у народној неодвисности. Ма какве унутрашње промјене устава отоманска држава предузела, она ипак не смије нисте и на румунску државу препијети, јер је наша политична индивидуалност уговором и гаранцијом јевропских сила осигурана. Оправдане законом одношаје, не може октројирана карта, која је од

(Свршиће се).

изговарати само супоник — ријечник приводи само заједничку пашу и напајање стоке, дочим ја нађо да је одношај супоника, особита и то важна врста уговора о заједничком гнојењу земаља.

Мислим дакле да ће нам то изнекивање живих народних израза и њихових значења највеће муке дати.

Кад је ријеч различна у различним крајевима за исту ствар или одношај, тад би требало, мислим, изабрати онај израз, који се највише чује у земљи за коју се издаје закон, а уз њега поставити (или у загради или послеје једнога „или“) другу ријеч, ако је добра, разумљива и не посве локална. Тако на пр. „comodatum“, ако се неварам, зове се посуда у западним крајевима нашега народа, а у Црној Гори, Србији и другим источним странама, чује се чеће наруч. Ушледе тога, мислим, да у законима, за ове последње земље, комодатум би требало назвати наруч а у загради додати посуду, или, кад неби била мила загради, казати нарочно „наруч или посуду“; разумије се да у законима за западне предјеле требало би поступати управ на обрат. Очевидно је, да се с тим постиже — осим потпуне разумљивости израза у земљи за коју је закон издан — још и то, да се и познање другог израза распрострањује тамо где прије није познат био.

У осталом и ту треба опрезних изнимака, јер би у неким случајевима мјесто постигнућа речене цијељи било више забуне. Ево примјера: за појам дисциплина наводи Вук ријеч зашт (ваљда за Србију) а у Црној Гори и њезиној околини говори се стега (сам слушах). Кад у приведенем примјеру неби било него та једина разлика међу тим крајевима, дака-

султана његовим поданицима дата, ни у чем промјенити. Тврђиња Њег. Екселенције Сафет-паше, да је Румунија једна од привилегисаних провинција државе, може да наша стогодишња права јак о уздрма. Наша се је земља у свако доба разликала од провинција и посједа Турске, и сачињавала је засебну државу, а наш влада-лац не може се са шефом какве отоманске државе сравнити. Влада Њ. Св. књаза Карла, испуњава овим само своју дужност, кад свечано изјављује: да су све передбе, које се Румуније тичу и које се у најновијој отоманској «карти» навађају, без икакве вриједности, и кад свечано протестује против повреде наших уговора и гарантованих права. Одговорност и посљедице ове очевидне повреде падају са свим на отоманску владу, која је и оне свезе прекинула, које су Румуни свагда поштовали. Влада Њ. Св. књаза Карла, снажна у свом праву и убојена у правдољубље Јевропе, нада се, да ће се гарантне силе добринути за уважење права румунског народа. Овлашћујем вас, да пренис овог протеста Њ. Екселенције Сафет-паше и заступницима гарантних сила предате.

Н. Јонеску.

II.

Висока порта, министарство спољних послова бр. 4604? 7. Јануара 1877.

Господину Ђенералу кнезу Гики, агенту заједничких кнежевина Молдаве и Влашке.

Господине агенте! Будућ се неке изреке, које су у отоманској конституцији употребљене у кривом смислу тумачене, налазило за пуно изјавити вам, да висока порта није никад намеравала стање заједничких кнежевина, као што се из уговора разумјева, ма којим начином ограничавати. Будући устав није интернационални чин, који промјену уговора захтјева, нити који погодбе политичког опстанка ма које земље ограничава, која сачињава један дио отоманске државе, то је доволно, да висока порта потврђује, да је одношај заједничких кнежевина један те исти, као што је и прије устава био; у том погледу нека се влада Њ. Св. књаза Карла потпуно задовољи и умири. —

Сафет.

III.

Румунски министар спољних послова на Ђенерала Гики, дил. агента Румуније у Цариграду.

Одговарајући на ваш телеграм од 7. Јануара, који садржава од ријечи до ријечи писмену изјаву, коју је Сафет-паша услед нашег протеста на вас управно, оцунуоћавам вас, да у овој ствари Њег. Екселенције назоре владе Њ. Св. књаза Карла разумљачите. Изјава г. министра спољних послова, тумачена с гледишта наших права, као што су иста јевропским уговорима призната и потврђена, није у стању да задовољи захтјевама румунске владе. Ако у отоманској карти имаде изражаја, који се дају разно тумачити, онда е управо го, што нас не може задовољити а још мање умирити, као што то Њ. Екселенција Сифет-паша жели. Формална, од владе Њ. Величанства султана проистичућа и од министра спољних послова уз владу Њ. Св. књаза Карла упућена изјава била би једино у стању, да нас задовољи. Ова изјава имала би садржавати, да се Румунија неподразумијева под именом «отоманских провинција», о којима говори најновија октројрана карта; да су свезе, које Румунију с том државом вежу, једино у смислу старих кантулација, које су између румунских кнежева и отоманских султана склопљене, и да су уговором запечаћени, који је у новије доба између Турске и јевропских великих сила склопљен, у ком се политички одношај Румуније под њихову општу гаранцију ставља.

Букарешт, 10. Јануара 1877.

Н. Јонеску.

ПАД МИДХАТ-ПАШИН.

При завршетку листа стиже нам из Цариграда вијест, да је Мидхат-паша абачен са велико-везирске столице, да је био Мидхат-паша, последња узданица турске царевине у њезиним садашњим, тешким данима!

По ономе, како је ова неочекивана и значајна пуна вијест нас изненадила, можемо себи представити, како је дјествовао тај догађај на странку, која је Мидхата на везирску столицу уздигла и која га је за мјесец турског царства сматрала. Какви јади морали су снаћи «Нову слободу Мухамеданку» у Бечу, кад је разумјела за ову горку судбину свога н-дола, Мидхата.

Ми смо једном приликом казали, да је Мидхатова акција способна, да «спире» над Абдул-Хамиду», које је доста само тијем предпретрпјено, што су Турци овога пута за сходије нашли, да оборе

великог везира. Међутим, још се незна, како ће и султан свршити.

Треба знати, да је Мидхат-паша намеревао извести својем радикалним реформама праву револуцију, како у вијерској системи Ислама тако и у државној организацији, да и у саму приватном животу Мухамеданаца. Столицу своју подигао је Мидхат на крви двају султана и неколико највећих државника; и несмије се заборавити, да није Мидхат обавио то сам собом, него да му је ту ишла на руку велика партаја младотурска. И ако је Мидхат сагнат са везирске столице, то још назичи, да је пропао са свим он и његова странка, и да ће она, која је толике револуције произвела и султана као лутке дизала и бацала, тако лако и брзо абдикувати. Ту може бити још велика потреба. Ми рекосмо: Мидхат игра харзард: Или пропасти или Јевропу посвађати. И дочим му ово друго не пође за руком, мораде настати прво: Несамо да је себе довео до пропасти него и државу учинио је «vogelfrei».

С Мидхатом пао је и његов програм. Његова конституција, којом је Јевропи толико пркосио и њу кињо, постаде пука комедија. Тијем пак откри се и трулеж у турској царевини, и њезина потпуна неспособност, да се као држава и даље одржи и уређује.

Завјеса паде, и Турска се показа у потпуном своме растројству и анархији.

И таква држава, да је способна водати са народима чилим и за живот способним од себе?

Неће ли се тијем догађајем разочарати и последњи туркофил?

ДОПИСИ.

Из СТАРЕ СРБИЈЕ, — Пећ, 25. Децембра. — Из старе престолнице српске патријаршије уличих прилику, да ово неколико ријечи саопштим у вашем многостованом листу.

Како је букнуо рат између двије српске кнежевине с отоманском портом, српски народ у пећској нахији и у свој Старој Србији, који није имао прилике, да стане у редове српске војске под заставом Петровића и Обреновића, тај народ триг неисказане грдне зулуме.

У самом почетку рата зашли су турски «пубови» — лукежи — по пећској нахији, те су убијали наше људе и узимали све српско што је њима воља била. Цубови ови наређени су били од ухумета пећскога, да излију отровни ијед апатизма на своју راју и да с тијем освете велике губитке своје војске и штету, коју им је нанијела храбра војска црногорска.

Чујемо да је и примирје учињено; али овамо нама још на више зло и за нашу велику штету. За примирја првог убише нам најважнијег човјека — прота Стефана са још пет друга. Прото је имао к цркви Патријаршији, да служи вечерњу, али га Турци дочекаше на авлијским вратима и њега грдно ранише, а друштво му поубијаше на мртво.

Данас сретна браћа у православном свијету славе у миру и срећи рождество Спаситеља, а ми славимо Бога, што јутрос неистадо смо сви жртвом турскога крволочтва; и ја хвалим Богу, што ме сачува жива, да могу свијету саопштити нечувени зулум, што га Турци данас на нама починише.

Јутрос кад се дијељаше поћод дана, поћемо у св. патријаршију, да чујемо службу божју, али Турци напунили бјеху гору Кестенову, која је поврх цркве својим цубовима (најгорим зликовцима); па кад се побожни народ скупи око цркве, поменути Турци опале пловуном на нас Србе. Тако учине и другом и трећом. Те на дан рођења Христовог, проли се крв невиних људи, жена и дјеце по цркви и око ње. Тако највесели дан, кога слави наша црква проведосмо ми у највећој туги и жалости. Умјесто што су се других година ориле духовне pjesме, то се данас чују овје елегичне pjesме, пска и јаук жена и дјеце. Од турских пушака уконоасмо данас 29 људи, 16 жена и 8 луде дјеце. Ето нам: «Мир божји!» —

Посље ове грдне наше погибије и злого божихевања Турци позову наше главаре, и запиташу их: «Што сте пуцали на божји?» Они им одговоре: «Ми нијесмо пуцали него су цубови нас гађали и многе убили». «Ама», рече кадија, ви имате обичај шамљачити божјиху». Кнез пећски Марко одговори: «Евандија! Ми нијесмо ни службу свршили, а ви сте нас гађали». Забит пећски устаде тада пак трже штап на кнеза говорећи: «Нијесам вас ја побио, «чик дишер хафире» (излаз галноте)! Кнез Марко с друштвом из ухумета, па кад је било у 8 рати ноћи, он пак позове ућумет кнеза. Кнез пође, а заштије га дочекају и убију. Тако кнез изнађе правцу код Турака!

Сутра дан телар вика у чаршуји, да је затворена црква патријаршија и српска школа и сви српски дућани.

У кратко сада највише и незапамћене муке ударили су Турци. Затворише нам свету патријаршију, која се од Косова није затварала. Именовали су још 20 Срба, да их поубијају. Тамнице су пуне наших људи; а једног римокатолика уапсе судије турске, па кад чује фратар, узме свој штап — пође у ућумет па викне: нијесам поп влашки пушти ми човјека. — Ми смо од свакога овје презрени, и као да хоће с нама да освете погинуле царске војнике. — Све што год имамо, Турци нам узеше. — Пећска нахија пропаде оставивши је празну; сви наши знаменити људи стоје под затвором. Свакоме вис глава о коњу. Изгубио смо, а помоћи од никуда, као да нема није људи, да нас истргну из панца ове крвожедне аждаје као да је наша крв — вода, тако је Туре доче, без да то икога у свијету боли.

(Ово управите, браћо, на адресу Јевропе, која вас је изневјерила и издала Турцима још 1856., лишивши вас руске заштите, те ламетнувши вам своју «гаранцију», која и није друго ништа него — «привилегија» Турцима, да вас истријебе! Ми с наше стране, што могасмо, чинили смо и чинићемо; нећ нам је свједок — Бог и историја! — Примјет. Ур.).

ЦЕТИЊЕ, 28. Јануара. — Његова Свјетлост, Књаз и Господар отпутио се у четвртак са Цетиња на Орја-Луку, да неко вријеме спроведе на тамењем књ. дворцу у средини јасне породице, која тамо већ 15 дана борави. —

Неки дан довела је овје наша стража 15 Турака, војника и грађана из Никшића. Наша стража похватала их је на Крстају, кад су хтели крадом проћи преко демаркационе линије пут Гацка.

— Са жалашћу јављамо о једноме, у нашој младој просвјети, врло осјетљивом губитку. Шипро Ковачевић, главни надзорник књ. црногорских школа, преминуо је после дугога боловања 24. о. м. у Ерцеговине. Покојник је латио већ више година од груди. Већ са свијем младеца, тражећи лијека у блажијем поднебју био је отишао у почетку ове зиме у Крф, па осјећајући се и ту још горе, вратио се у Боку, где у Новом испусти своју добру душу. Ковачевић се учио у Карловцима, где је свршио гимназију и богословију. По томе је био учитељ у Шибенику и Рису, а г. 1867 дошао је на Цетиње за учитеља главне основне школе. Г. 1870. именује га Њ. Св. Књаз професором богословије, а три године доцније надзорником школа на мјесто Милана Костића. Ковачевић својим трудом и способношћу знао је задобити повјерење и наклоност свога свијетлога Господара и тако је у кратком времену и још у својим младим годинама учинио велики напредак. Он је истом навршио 33. годину. За њим је остала ожалостљива удовица са троје нејаке дјеце, и лијепо спомен међу пријатељима и у учитељству нашем, које је љубио и неговао најбољом вољом. Лака му земља!

П О З И В

На сабирање добровољних принесака за пребјегле у војничку Крајину Бошњаци.

Познато је цијелом свијету скоро петогодишње ропство Бошњака и Херцеговаца, под турским зулумом, које је прошле године врхунац достигао, услед чега се породно херцеговачки устанак, који бијаше поводом, да су све хришћанске породице од погибељи за живот, у сједну нашу монархију пребјежи морале, где им је уточиште осигурано, и где им влада пружа припомоћ из државних средстава за уздржавање. Али предјели, у које су ти неволници настањени, колико су погледом на материјалао стање различит, као сиромашта и богаташ, те тако настала је невоља међу бјегунцима у карловачкој војној Крајини, где су све невоље и без бјегунаца од вајкада своје гњездо савиле, да јатомце помиру од разних болести, које се порађају из такође разних оскудица за обично људско живљење. Нема довољно, дајаче половина обичне просте хране, нема стана, нема, одјеће, нема огријева, а то су све они немали гости, који у свом крилу крију смртносне стрјеле, које су кадре оборити и највећег горостаса, а камо ли неимоглу дјецу, жене и старце. Жито, да је једина храна тамошњег народа, поскупило преко мјере, а чим и одкуда купити га?

Пошто дакле обична од државе босанским бјегунцима дозвољена припомоћ није кадра, да сачува овај мученички на-

род од сигурне му пропасти, обзиром на невољно стање оне необрађене и сваког добростаја коначно лишене земље, као и њених сваке године са глади и осталом невољом борећих се становника, где је сада настањен, и пошто и тај сам домаћи народ са породивших се услед овога невољнога стања разних болести страда, и још ће, — обзиром на оскудицу нужнога живјека, — сваки дан све то више страдати, то нам налаже света дужност човјечности, да сваки по могућности припесе свој ако и мален дарак, на највећји олтар људске и братске узајамности, којим ће се моћи олакшати и ублажити црна судбина ових несретника.

Сваки и најмањи дарак биће са захвалношћу примљен код поднисанога, за тим код уредништва «Обзора», «Народних Новина» и «Аграмер Цајтунга», у којих ће се такође са захвалношћу објелоданити.

У Загребу, 8. Јануара 1877.

У име овбора:
ИЛИЈА ГУТЕНА.

К Њ И Ж Е В Н О С Т.

„Српска Зора“

илустрован лист за забаву и поуку.

Година друга.

Изашла је прва свеска за годину 1877 са овим садржајем:

I. Текст. Једна погрјешка. Приповјетка Мите Живковића. — Недајте се! Пјесма Мите Поповића. — Причања Вука Дојчевића. Скупно и сложено Ст. М. Љубиша. (I.) — Ромео и Јулија на селу. Приповјетка Готфр. Колера превео Ј. С. Ч. — О води. Написао проф. А. М. Матић. — Кула. Пјесма од Линга превео Ђ. Рајковић. — Папуче. Хумористичка лекција Ђорђа Рајковића. — Војвода Бошко Петровић. — Српске војсковође: Ђенерал Зах; пуковник Ант. Орешковић и арх. Нићфор Дучић. — Наше слике: Руски мониторинг «Петар Велики»; Св. Голем. — Ларошфуколове изреке.

Листак. Стеван Миленковић Миловић — Књижевни претрес. — Допис из Граца и из Н. Сада. — Прегледне биљешке: Књижевност; просвета; умјетност; свечаности; друштва и скупови; лица; новинарство и смјеса. — Дописка. — Ребус. II. Слике. Војвода Бошко Петровић. — Руски мониторинг «Петар Велики». — Св. Голем у Швајцарској. — Ђенерал Фр. Зах. — Пуковник А. Орешковић. — Арх. Н. Дучић.

Ова се свеска разасиље свима онима, који су се лани претплатили или на читаву годину или пак на последњу четврт. Ова господа добиће и II. и III. свеску без доплате.

Лист излази мјесечно на 3 табака са корицама а кад и кад и са којим прилогом и стаје:

на читаву год. ф. 6.
« пола год. « 3.
« четврт год. « 1 и 50 н.

За Србију:

на читаву годину 72. гроша.
« пола године 36 «
« четврт године 18 «

За Црну Гору, Румунију, Русију, Ђемачку, Француску и Швајцарску стаје 7 ф., а за Америку и Египат 8 ф. а. вр.

Претплата се шаље осим на потписану, на књијару браће М. Поповића у Н. Сад; браће Јовановића у Панчево и В. Валожића у Биоград.

Администрација «Српске Зоре»
Wien, VII., Burggasse 24.

НОВА КЊИГА.

Накладом А. Пајевића у Н. Саду, сад је баш из штампе изашла књига:

„Здравље и напредак наше дјеце“.

за народ написана

Милан Јовановић Батут, које је дјело наградила «Матица српска» са 100 ф. из фонда Ј. пл. Наке С. Миљунчић.

Цијена је књиге 60 новчића, а сви препродавци, и који поруче на више, добиће попуст (рабат) 25 пр. или 45 изв. комад.

Непознатим скупљачима шаљемо књиге само уз поштарску наплату, а наши познати растуривачи књига и пријатељи, који држе да је вриједно и корисно овакву књигу у народ промицати, нека изволе само јавити потписом, колико књига да им се пошаље, па ће им се и без новца ове одмах послати ако међутим сами од своје воље непошаљу унапријед новац или не јаве да им се књиге уз поштарску наплату пошаљу.

А да се без одлагања могу књиге свакоме слати, нека се изволи број уписника са или без предплате одмах слати потписом издаваоцу књиге

Наручитељи из Црне Горе и Боке могу ово дјело добити код г. Шипра Петровића у Котору.

А. ПАЈЕВИЋУ, у Н. Саду.